

Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
JEANA RICHARDA DE LA TOURA
przedstawiona w dniu 3 marca 2022 r.¹

Sprawa C-420/20

HN

**Postępowanie karne
przy udziale**

Sofiyska rayonna prokuratura

[wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Sofiyski Rayonen sad (sąd rejonowy w Sofii, Bułgaria)]

Odesłanie prejudycjalne – Współpraca wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych – Dyrektywa (UE) 2016/343 – Artykuł 8 ust. 1 – Prawo do obecności na rozprawie w swojej sprawie – Artykuł 8 ust. 2 – Zrzeczenie się prawa do obecności na rozprawie w swojej sprawie – Wykonanie decyzji nakazującej powrót opatrzonej zakazem wjazdu i pobytu, wydanej w stosunku do obywatela państwa trzeciego, mającego status oskarżonego w postępowaniu karnym –
Zgodność

I. Wprowadzenie

1. W niniejszej sprawie mamy do czynienia z paradoksem, z którego wynika trudna do przewyżnienia sprzeczność. Zainteresowany, będący obywatelem Albanii, jest postawiony w stan oskarżenia przez bułgarskie organy prowadzące postępowanie karne pod zarzutem popełnienia ciężkiego przestępstwa, w przypadku którego przepisy bułgarskiego kodeksu postępowania karnego wymagają obecności oskarżonego na rozprawie. Jednocześnie przepisy ustawy o cudzoziemcach wymagają, aby został on wydalony do państwa pochodzenia i objęty zakazem pobytu i wjazdu na terytorium bułgarskie przez okres pięciu lat. Wynika z tego, że zainteresowanemu uniemożliwiono stawienie się na rozprawę w toczącym się przeciw niemu postępowaniu, mimo że zgodnie z przepisami prawa krajowego ma taki obowiązek, a zgodnie z przepisami unijnymi ma takie prawo.

2. Poprzez swoje pytania prejudycjalne sąd odsyłający w istocie zwraca się do Trybunału o wyjaśnienie, w jakim zakresie przysługujące oskarżonemu prawo do obecności na rozprawie, gwarantowane na mocy art. 8 dyrektywy (UE) 2016/343², pozwala państwu członkowskiemu na

¹ Język oryginału: francuski.

² Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 9 marca 2016 r. w sprawie wzmocnienia niektórych aspektów domniemania niewinności i prawa do obecności na rozprawie w postępowaniu karnym (Dz.U. 2016, L 65, s. 1).

wykonanie decyzji nakazującej powrót opatrzonej zakazem wjazdu i pobytu, wydanej w stosunku do obywatela państwa trzeciego oskarżonego o popełnienie ciężkiego przestępstwa, który nie został jeszcze osądzony.

3. W ramach niniejszej opinii najpierw przedstawię przyczyny, dla których pytania te należy przeanalizować z uwzględnieniem, po pierwsze, dyrektywy 2016/343 dotyczącej prawa do obecności na rozprawie, a po drugie, zasad ustanowionych w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/115/WE z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie wspólnych norm i procedur stosowanych przez państwa członkowskie w odniesieniu do powrotów nielegalnie przebywających obywateli państw trzecich³.

4. Następnie wyjaśnię powody, dla których w przypadku wydania decyzji nakazującej powrót opatrzonej zakazem wjazdu i pobytu w stosunku do obywatela państwa trzeciego, mającego status oskarżonego w postępowaniu karnym, art. 8 ust. 1 dyrektywy 2016/343 wymaga sprawdzenia w każdym konkretnym przypadku, czy natychmiastowe wykonanie takiej decyzji pozwoli tej osobie stawić się na rozprawę, oraz czy w razie potrzeby nie należy wstrzymać wydalenia albo cofnąć lub zawiesić zakaz wjazdu i pobytu zgodnie z właściwymi przepisami dyrektywy 2008/115.

5. Wyjaśnię również, że przepisy art. 8 ust. 2 dyrektywy 2016/343 nie sprzeciwiają się temu, aby państwo członkowskie osądziło tego obywatela pod jego nieobecność, jeżeli powiadomiono go we właściwym czasie nie tylko o rozprawie i konsekwencjach niestawiennictwa, lecz również o udostępnionych mu szczególnych środkach umożliwiających stawiennictwo na rozprawie, lub jeżeli osoba ta, należycie powiadomiona o rozprawie, jest należycie reprezentowana przez umocowanego obrońcę z wyboru lub z urzędu.

6. Przedstawię też powody, dla których przepis ten z kolei sprzeciwia się temu, aby rozprawa odbyła się pod nieobecność oskarżonego w sytuacji, gdy oskarżony, chociaż został poinformowany o konsekwencjach niestawiennictwa, oświadczył, że zrzeka się prawa do obecności na rozprawie wyłącznie w toku postępowania przygotowawczego, w czasie, gdy termin rozprawy nie był jeszcze wyznaczony.

7. Wyjaśnię wreszcie, dlaczego art. 8 ust. 1 dyrektywy 2016/343, na mocy którego państwa członkowskie zapewniają oskarżonym prawo do obecności na rozprawie, moim zdaniem sprzeciwia się przepisowi krajowemu, który stanowi, że oskarżony ma obowiązek stawiennictwa na rozprawie.

II. Ramy prawne

A. Prawo Unii

1. Dyrektywa 2016/343

8. Dyrektywa 2016/343, zgodnie z jej art. 1, zatytułowanym „Przedmiot”, ustanawia wspólne normy minimalne dotyczące, po pierwsze, domniemania niewinności, a po drugie, prawa do obecności na rozprawie w swojej sprawie.

³ Dz.U. 2008, L 348, s. 98.

9. Artykuł 8 tej dyrektywy, zatytułowany „Prawo do obecności na rozprawie”, w ust. 1–4 stanowi, co następuje:

„1. Państwa członkowskie zapewniają podejrzanym lub oskarżonym prawo do obecności na rozprawie.

2. Państwa członkowskie mogą postanowić, że rozprawa, której wynikiem może być orzeczenie w przedmiocie winy lub niewinności podejrzanego lub oskarżonego, może odbyć się pod jego nieobecność, pod warunkiem że:

a) podejrzanego lub oskarżonego powiadomiono we właściwym czasie o rozprawie i o konsekwencjach niestawiennictwa; lub

b) podejrzanym lub oskarżonym, którego powiadomiono o rozprawie, jest reprezentowany przez umocowanego obrońcę, wybranego przez tego podejrzanego lub oskarżonego lub wyznaczonego z urzędu.

3. Orzeczenie wydane zgodnie z ust. 2 można wykonać wobec danego podejrzanego lub oskarżonego.

4. Jeżeli w państwach członkowskich dopuszcza się możliwość odbywania rozpraw pod nieobecność podejrzanych lub oskarżonych, lecz nie ma możliwości spełnienia warunków określonych w ust. 2 niniejszego artykułu, ponieważ nie da się ustalić miejsca pobytu podejrzanego lub oskarżonego mimo podjęcia starań w rozsądnym zakresie, państwa członkowskie mogą postanowić, że orzeczenie może jednak zostać wydane i wykonane. W takim przypadku państwa członkowskie zapewniają, aby z chwilą powiadomienia podejrzanego lub oskarżonego o orzeczeniu, w szczególności z chwilą jego zatrzymania, powiadomiono go także o możliwości zaskarżenia orzeczenia i o prawie do wznowienia postępowania lub do innego środka prawnego, zgodnie z art. 9”.

10. Artykuł 9 tej dyrektywy, zatytułowany „Prawo do wznowienia postępowania” stanowi:

„Państwa członkowskie zapewniają, aby w sytuacji gdy podejrzeni lub oskarżeni nie byli obecni na swojej rozprawie, a warunki określone w art. 8 ust. 2 nie zostały spełnione, osoby te miały prawo do wznowienia postępowania lub innego środka prawnego, który umożliwia ponowne rozpoznanie sprawy co do jej istoty, w tym ocenę nowych dowodów, i który może prowadzić do uchylecia pierwotnego orzeczenia. W związku z tym państwa członkowskie zapewniają takim podejrzanym i oskarżonym prawo do obecności i skutecznego udziału, zgodnie z procedurami określonymi w prawie krajowym, oraz do korzystania z prawa do obrony”.

2. Dyrektywa 2008/115

11. Dyrektywa 2008/115, zgodnie z jej art. 1 zatytułowanym „Przedmiot”, „określa wspólne normy i procedury, które mają być stosowane przez państwa członkowskie w odniesieniu do powrotów nielegalnie przebywających obywateli państw trzecich, zgodnie z prawami podstawowymi jako zasadami ogólnymi prawa [Unii] oraz prawa międzynarodowego [...]”.

12. Artykuł 3 tej dyrektywy, zatytułowany „Definicje”, stanowi:

„Do celów niniejszej dyrektywy stosuje się następujące definicje:

[...]

- 4) »decyzja nakazująca powrót« oznacza decyzję administracyjną lub orzeczenie sądowe, w których stwierdza się lub uznaje, że obywatel państwa trzeciego przebywa w państwie członkowskim nielegalnie, oraz nakłada się lub stwierdza zobowiązanie do powrotu;
- 5) »wydalenie« oznacza wykonanie zobowiązania do powrotu, czyli fizyczny przewóz osoby poza terytorium państwa członkowskiego;
- 6) »zakaz wjazdu« oznacza decyzję administracyjną lub orzeczenie sądowe, które zakazują na określony czas wjazdu i pobytu na terytorium państw członkowskich oraz którym towarzyszy decyzja nakazująca powrót;

[...]”.

13. Artykuł 9 wspomnianej dyrektywy, zatytułowany „Wstrzymanie wydalenia”, w ust. 2 stanowi:

„Państwa członkowskie mogą wstrzymać wydalenie na odpowiedni okres, uwzględniając szczególne okoliczności w danym przypadku. Państwa członkowskie uwzględniają w szczególności:

- a) stan fizyczny i psychiczny obywatela państwa trzeciego;
- b) względy techniczne, takie jak brak możliwości transportu, niemożność wydalenia z powodu braku ustalenia tożsamości”.

14. Artykuł 11 tej samej dyrektywy, zatytułowany „Zakaz wjazdu”, w ust. 3 akapit czwarty stanowi:

„W indywidualnych przypadkach lub w niektórych kategoriach przypadków państwa członkowskie mogą cofnąć lub zawiesić zakaz wjazdu z innych przyczyn [niż przyczyny wskazane w poprzedzających akapitach]”.

B. Prawo bułgarskie

1. Kodeks postępowania karnego

15. Artykuł 247b Nakazatelno-protsesualen kodeks (kodeksu postępowania karnego)⁴ stanowi:

„(1) [...] Na podstawie zarządzenia sędziego sprawozdawcy oskarżonemu doręcza się odpis aktu oskarżenia. Przy doręczeniu aktu oskarżenia oskarżonego powiadamia się o wyznaczeniu rozprawy wstępnej i o kwestiach, o których mowa w art. 248 ust. 1, o przysługującym mu prawie do stawienia się z obrońcą, o możliwości wyznaczenia mu obrońcy z urzędu w przypadkach,

⁴ Zwanego dalej „NPK”.

o których mowa w art. 94 ust. 1, a także o możliwości rozpatrzenia sprawy i wydania orzeczenia pod jego nieobecność, gdy spełnione są warunki określone w art. 269.

(2) O rozprawie wstępnej oraz o kwestiach, o których mowa w art. 248 ust. 1 powiadamia się prokuratora i obrońcę oraz pokrzywdzonego lub jego następców prawnych lub poszkodowaną osobę prawną, których informuje się o przysługującym im prawie do wyznaczenia pełnomocnika.

[...]”.

16. Artykuł 248 ust. 1 NPK, w wersji mającej zastosowanie do okoliczności faktycznych będących przedmiotem postępowania głównego, stanowi, co następuje:

„[...] Na rozprawie wstępnej rozpatrywane są następujące kwestie:

[...]

2. czy istnieje podstawa do umorzenia lub zawieszenia postępowania karnego;
3. czy w postępowaniu przygotowawczym dopuszczono się możliwego do usunięcia istotnego naruszenia reguł proceduralnych, którego skutkiem jest ograniczenie uprawnień procesowych oskarżonego, pokrzywdzonego lub ich następców prawnych;

4. czy sprawa podlega rozpoznaniu w postępowaniu odrębnym;

[...]

8. wyznaczenie rozprawy i wskazanie osób, które należy wezwać”.

17. Artykuł 269 NPK stanowi:

„(1) W sprawach dotyczących ciężkich przestępstw obecność oskarżonego na rozprawie jest obowiązkowa.

(2) Gdy wymaga tego ustalenie prawdy materialnej, Sąd może zarządzić stawiennictwo oskarżonego również w sprawach, których jego obecność nie jest obowiązkowa.

(3) Gdy nie stoi to na przeszkodzie ustaleniu prawdy materialnej, sprawa może zostać rozpatrzona pod nieobecność oskarżonego, jeżeli:

1. oskarżony nie przebywa pod wskazanym przez siebie adresem lub zmienił miejsce zamieszkania nie informując o tym organu;
2. miejsce pobytu oskarżonego na terytorium państwa jest nieznane i nie zostało ustalone w wyniku dokładnych poszukiwań;
3. [...] oskarżony został należycie wezwany i nie wskazał ważnych powodów niestawiennictwa oraz zostało przeprowadzone postępowanie przewidziane w art. 247b ust. 1;
4. [...] oskarżony nie przebywa na terytorium Republiki Bułgarii oraz:

- a) jego miejsce pobytu jest nieznane;
- b) nie może zostać wezwany z innych przyczyn;
- c) został należycie wezwany i nie wskazał ważnych powodów niestawiennictwa”.

2. Ustawa o cudzoziemcach w Republice Bułgarii

18. Zakon za chuzhdentsite v Republika Bulgaria (ustawa o cudzoziemcach w Republice Bułgarii)⁵ z dnia 23 grudnia 1998 r., w brzmieniu mającym zastosowanie do okoliczności faktycznych w postępowaniu głównym, transponuje dyrektywę 2008/115⁶.

19. Zgodnie z art. 10 ust. 1 ZChRB:

„(1) [...] Cudzoziemcowi odmawia się wydania wizy lub wjazdu na terytorium państwa, jeżeli:

[...]

7. [...] usiłował wjechać na terytorium państwa lub przejechać przez nie posługując się podrobionym lub przerobionym dokumentem podróży, wizą lub zezwoleniem na pobyt;

[...]

22. [...] istnieją wskazówki, że celem jego wjazdu jest wykorzystanie państwa jako punktu tranzytowego w celu migracji do państwa trzeciego;

[...]”.

20. Zgodnie z art. 10 ust. 2 ZChRB:

„(2) [...] W przypadkach określonych w ust. 1 można wydać wizę lub zezwolenie na wjazd na terytorium Republiki Bułgarii ze względów humanitarnych lub jeżeli wymaga tego interes państwa lub wykonanie zobowiązań międzynarodowych”.

21. W myśl art. 41 pkt 5 ZChRB:

„[...] Decyzja o zobowiązaniu do powrotu jest wydawana, gdy:

[...]

5. [...] zostanie ustalone, że cudzoziemiec przekroczył granicę państwa legalnie, lecz usiłował opuścić państwo poza wyznaczonymi do tego celu miejscami lub posługując się podrobionym lub przerobionym paszportem lub innym dokumentem podróży”.

⁵ DV nr 153, zwana dalej „ZChRB”.

⁶ W następstwie wniosku o udzielenie wyjaśnień skierowanego przez Trybunał sąd odsyłający wyjaśnił, że par. 16 Zakon za izmenenie i dopalnenie na zakona za Chuzhdentsite v Republika Balgaria (ustawy o zmianie ustawy o cudzoziemcach w Republice Bułgarii, DV nr 36) z dnia 15 maja 2009 r. wskazuje, iż wymogi dyrektywy 2008/115 zostały wdrożone.

22. Artykuł 42h ust. 1 ZChRB stanowi, co następuje:

„[...] Zakaz wjazdu i pobytu na terytorium państw członkowskich Unii Europejskiej orzeka się, gdy:

1. spełnione są przesłanki określone w art. 10 ust. 1;

[...]

(3) [...] Zakaz wjazdu i pobytu na terytorium państw członkowskich Unii Europejskiej orzeka się na [maksymalny okres] pięciu lat. Zakaz wjazdu i pobytu na terytorium państw członkowskich Unii Europejskiej może obowiązywać przez okres dłuższy niż pięć lat, jeżeli dana osoba stanowi poważne zagrożenie dla porządku publicznego lub bezpieczeństwa narodowego.

(4) [...] Zakaz wjazdu może zostać orzeczony jednocześnie z administracyjnym środkiem przymusu, o którym mowa w art. 40 ust. 1 pkt 2 lub w art. 41, jeżeli spełnione są przesłanki określone w art. 10 ust. 1”.

23. Artykuł 44 ust. 5 ZChRB stanowi:

„[...] Jeśli zachodzą przeszkody uniemożliwiające cudzoziemcowi niezwłoczne opuszczenie terytorium państwa bądź wjazd na terytorium innego państwa, a jego niezwłoczne wydalenie nie zostało zarządzone, organ, który postanowił zastosować wobec niego środek przymusu administracyjnego lub dyrektor dykcji ds. „Migracji”, po dokonaniu oceny indywidualnych okoliczności i ryzyka ucieczki lub innej przeszkody w powrocie, zarządzają, na warunkach określonych w przepisach wykonawczych do niniejszej ustawy, wykonanie łącznie lub odrębnie jednego z następujących środków zabezpieczających:

1. Cudzoziemiec ten ma obowiązek zgłaszania się co tydzień w lokalnym wydziale ministerstwa spraw wewnętrznych miejsca jego pobytu;

[...]”.

24. Zgodnie z art. 44 ust. 6 ZChRB:

„W przypadku gdy wydana zostanie decyzja o zastosowaniu środka przymusu administracyjnego na podstawie art. 39a ust. 1 pkt 2 i 3 w stosunku do cudzoziemca i gdy cudzoziemiec utrudnia wykonanie decyzji nakładającej na niego ten środek lub gdy istnieje ryzyko ucieczki, organy, o których mowa w ust. 1, mogą zarządzić umieszczenie cudzoziemca w specjalnym tymczasowym ośrodku detencyjnym dla cudzoziemców w celu organizacji doprowadzenia go do granicy Republiki Bułgarii bądź wydalenia go. Przymusowe umieszczenie w ośrodku detencyjnym zarządza się również w sytuacji, gdy cudzoziemiec nie przestrzega warunków środków zabezpieczających przewidzianych w ust. 5”.

III. Stan faktyczny sprawy w postępowaniu głównym i pytania prejudycjalne

A. Stan faktyczny

25. Sofijska rayonna prokuratura (prokuratura rejonowa w Sofii, Bułgaria) wszczęła postępowanie karne przeciwko HN, obywatelowi albańskiemu, pod zarzutem posłużenia się przez niego w dniu 11 marca 2020 r. w punkcie kontroli granicznej w porcie lotniczym w Sofii podrobionymi zagranicznymi dokumentami tożsamości, a mianowicie paszportem i dowodem tożsamości, w celu opuszczenia terytorium bułgarskiego i wyjazdu do Zjednoczonego Królestwa. Czyn ten, zgodnie z mającymi zastosowanie przepisami krajowymi, stanowi ciężkie przestępstwo zagrożone karą pozbawienia wolności przekraczającą pięć lat.

26. Z postanowienia odsyłającego wynika, że w dniu, w którym HN został zatrzymany, to jest w dniu 11 marca 2020 r., Granichno politseysko upravlenie (urząd bułgarskiej straży granicznej, Bułgaria) doprowadził do wszczęcia dochodzenia przed prokuraturą rejonową w Sofii. Następnego dnia naczelnik bułgarskiej straży granicznej w Sofii wydał wobec HN, po pierwsze, decyzję nakazującą powrót, mającą za podstawę art. 41 pkt 5 i art. 44 ust. 1 ZChRB, a po drugie, środek w postaci „zakazu wjazdu i pobytu” na okres 5 lat, to jest od dnia 12 marca 2020 r. do dnia 11 marca 2025 r., mający za podstawę art. 43h ust. 3 i 4 w związku z art. 10 ust. 1 pkt 7 i 22 oraz art. 44 ust. 1 ZChRB.

27. Żaden z tych dwóch administracyjnych środków przymusu nie został zaskarżony.

28. W dniu 27 kwietnia 2020 r. HN, w obecności jego obrońcy wyznaczonego z urzędu, zostało doręczone zgodnie z art. 316 w związku z art. 308 ust. 1 i 2 Nakazatelen kodeks (kodeksu karnego) postanowienie o przedstawieniu zarzutów umyślnego posłużenia się podrobionymi dokumentami tożsamości. Podczas tej czynności został on pouczony przy udziale tłumacza o jego prawach, w tym o prawach wynikających z art. 269 NPK odnoszących się do przebiegu i konsekwencji postępowania w trybie zaocznym. W trakcie przeprowadzonego w tym samym dniu przesłuchania HN oświadczył, że zrozumiał pouczenie dotyczące przysługujących mu praw oraz że nie ma zamiaru uczestniczenia w postępowaniu.

29. W dniu 27 maja 2020 r. prokuratura rejonowa w Sofii wniosła do sądu odsyłającego akt oskarżenia i na tej podstawie zainicjowała sądowy etap sprawy karnej w postępowaniu głównym.

30. W dniu 16 czerwca 2020 r. HN, w wykonaniu wydanych wobec niego administracyjnych środków przymusu, opuścił ośrodek detencyjny dla obywateli państw trzecich i został doprowadzony do granicy na przejście graniczne w Gyueshevie.

31. Zarządzeniem z dnia 24 czerwca 2020 r. wyznaczono datę rozpoznania sprawy na rozprawie wstępnej na dzień 23 lipca 2020 r., a sędzia nakazał doręczyć HN, za pośrednictwem pracowników dyrekcji ds. „Migracji” bułgarskiego ministerstwa spraw wewnętrznych, odpisy tego zarządzenia oraz aktu oskarżenia w języku albańskim zgodnie z przepisami art. 247b ust. 3 NPK. Wskazano również, że zgodnie z art. 269 ust. 1 NPK obecność HN na rozprawie jest obowiązkowa oraz że sprawa może zostać przeprowadzona zaocznie jedynie w warunkach przewidzianych w art. 269 ust. 3 NPK.

32. W dniu 16 lipca 2020 r. sąd odsyłający został poinformowany przez dyrekcję ds. „Migracji” bułgarskiego ministerstwa spraw wewnętrznych, że HN opuścił ośrodek detencyjny i został doprowadzony do granicy. Z postanowienia odsyłającego wynika, że HN nie został powiadomiony o rozpoczęciu sądowego etapu postępowania karnego przeciwko niemu.

33. Podczas rozprawy, która odbyła się w dniu 23 lipca 2020 r. prokurator prokuratury rejonowej w Sofii oświadczył, że spełnione są przesłanki wymagane do przeprowadzenia postępowania w trybie zaocznym, ponieważ HN znajduje się poza terytorium Bułgarii, a jego miejsce pobytu nie jest znane. Bułgarskie organy nie mają bowiem wiedzy, gdzie przebywa obecnie ta osoba.

B. Postępowanie główne

34. Sąd odsyłający podkreśla, że skutkiem zastosowania art. 10 ust. 1 i 2 ZChRB w sytuacji, gdy sądowe postępowanie karne jest wszczynane przeciwko obywatelowi państwa trzeciego, któremu zarzuca się usiłowanie wjazdu na terytorium państwa lub przejazdu przez nie przy użyciu podrobionych lub przerobionych dokumentów urzędowych, jest naruszenie prawa tej osoby do osobistego uczestnictwa w sądowym postępowaniu karnym.

35. Sąd odsyłający rozważa zatem trzy scenariusze mające przeciwdziałać temu naruszeniu praw oskarżonego.

36. Sąd odsyłający uważa, że w przypadku wydalenia oskarżonego i objęcia go administracyjnym środkiem przymusu w postaci zakazu wjazdu i pobytu w państwie, w którym toczy się postępowanie karne, możliwe byłoby, zgodnie ze stosownymi instrumentami międzynarodowymi, ustalenie miejsca pobytu tej osoby za granicą w celu poinformowania jej o toczącym się postępowaniu sądowym, oraz przeprowadzenie rozprawy pod jej nieobecność przy założeniu, że byłaby ona reprezentowana przez obrońcę wyznaczonego z urzędu.

37. Inny scenariusz polegałby na zawieszeniu postępowania karnego do momentu upływu terminu obowiązywania administracyjnego środka przymusu w postaci zakazu wjazdu i pobytu, tak by zapewnić poszanowanie praw procesowych tej osoby.

38. Trzeci scenariusz polegałby na uprzednim wyznaczeniu terminów rozpraw i powiadomieniu służb straży granicznej przy bułgarskim ministerstwie spraw wewnętrznych, że mają obowiązek umożliwienia oskarżonemu wjazdu na terytorium państwa, tak by mógł w pełni korzystać z przysługującego mu na mocy art. 8 ust. 1 dyrektywy 2016/343 prawa do obecności na rozprawie w jego sprawie, mimo wydanego w stosunku do niego zakazu wjazdu. Jednakże oznaczałoby to, że prawo do obecności na rozprawie jest uzależnione od uprzedniego wydania przez organ władzy wykonawczej zezwolenia na wjazd na terytorium państwa. Sąd odsyłający zwraca uwagę, że zezwolenie to nie podlega zaskarżeniu do sądu, co w praktyce powodowałoby powstanie przeszkód administracyjnych wywierających negatywny wpływ na prawo do rzetelnego procesu sądowego.

C. Pytania prejudycjalne

39. W takim właśnie kontekście Sofijski Rayonen sad (sąd rejonowy w Sofii, Bułgaria) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

- „1) Czy dopuszczalne jest ograniczenie przewidzianego w art. 8 ust. 1 [dyrektywy 2016/343] prawa oskarżonych do obecności na rozprawie, na mocy krajowego uregulowania umożliwiającego orzeczenie w trybie administracyjnym zakazu wjazdu i pobytu – dotyczącego cudzoziemców, którzy mają status procesowy oskarżonego – do państwa prowadzącego postępowanie karne?
- 2) Na wypadek udzielenia odpowiedzi twierdzącej na pytanie pierwsze, czy spełnione będą określone w art. 8 ust. 2 lit. a) lub b) [dyrektywy 2016/343] przesłanki przeprowadzenia rozprawy pod nieobecność oskarżonego będącego cudzoziemcem, gdy ten oskarżony zostanie prawidłowo powiadomiony o sprawie i konsekwencjach jego niestawiennictwa, a także jest reprezentowany przez umocowanego do obrony adwokata wybranego przez niego lub wyznaczonego z urzędu, lecz jego osobistej obecności stoi na przeszkodzie ustanowiony w trybie administracyjnym zakaz wjazdu i pobytu w państwie prowadzącym postępowanie karne?
- 3) Czy dopuszczalne jest przekształcenie określonego w art. 8 ust. 1 [dyrektywy 2016/343] prawa oskarżonego do obecności na rozprawie, na mocy krajowego uregulowania, w jego obowiązek procesowy – czy w ten sposób państwa członkowskie zapewniają wyższy poziom ochrony w rozumieniu motywu 48, czy też takie stanowisko jest niezgodne z motywem 35 tej dyrektywy, w którym przewidziano, że prawo oskarżonego do obecności na rozprawie nie jest prawem bezwzględnie i możliwe jest zrzeczenie się tego prawa?
4. Czy dopuszczalne jest uprzednie zrzeczenie się określonego w art. 8 ust. 1 [dyrektywy 2016/343] prawa oskarżonego do obecności na rozprawie, wyrażone jednoznacznie w toku postępowania przygotowawczego, jeśli powiadomiono go o konsekwencjach niestawiennictwa?”.

D. Postępowanie przed Trybunałem

40. Pytania te były przedmiotem uwag na piśmie złożonych przez rządy niemiecki, węgierski i niderlandzki oraz Komisję Europejską.

41. W dniu 5 października 2021 r. Trybunał zwrócił się do sądu odsyłającego z wnioskiem o udzielenie informacji na temat ram prawnych sporu w postępowaniu głównym, na który sąd ten udzielił odpowiedzi w dniu 11 października 2021 r.

42. HN i Komisja przedstawili uwagi ustne na rozprawie.

IV. Analiza

A. Uwaga wstępna

43. Sformułuję uwagę wstępną odnoszącą się do relewantnego kontekstu prawnego.

44. Uważam bowiem, że przedstawione pytania wymagają uwzględnienia innych norm prawa Unii niż te, które wskazano wprost w postanowieniu odsyłającym⁷.

45. Sąd odsyłający zwraca się bowiem do Trybunału o dokonanie wykładni treści art. 8 dyrektywy 2016/343 w szczególnych okolicznościach, w których wobec oskarżonego zastosowano, z jednej strony, środek w postaci wydalenia, a z drugiej strony, środek w postaci zakazu wjazdu i pobytu na terytorium państwa przez okres 5 lat na podstawie przepisów ZChRB.

46. Środki te nie stanowią kary, lecz są środkami przymusu, które mogą być stosowane niezależnie od wszczęcia postępowania karnego. W następstwie wniosku Trybunału o udzielenie wyjaśnień sąd odsyłający wskazał, że ZChRB, na podstawie której zostały przyjęte te środki, stanowi transpozycję dyrektywy 2008/115. W świetle tych informacji oraz wobec braku wyjaśnień, jakich mógłby udzielić w tej sprawie rząd bułgarski, uważam, że sytuacja HN wchodzi w zakres stosowania dyrektywy 2008/115 określony w jej art. 2 ust. 1. Nic nie wskazuje na to, aby Republika Bułgarii zdecydowała się wyłączyć stosowanie tej dyrektywy w sytuacjach wskazanych w jej art. 2 ust. 2.

47. W konsekwencji, i ponownie z zastrzeżeniem wyjaśnień, jakich mógłby udzielić rząd bułgarski, wydaje się, po pierwsze, że decyzja, na mocy której organy krajowe zobowiązały zainteresowanego do powrotu do państwa pochodzenia stanowi „decyzję nakazującą powrót” w rozumieniu art. 3 pkt 4 dyrektywy 2008/115, obejmującą zatem „wydalenie” tego ostatniego z terytorium Bułgarii w rozumieniu art. 3 pkt 5 tej dyrektywy, a po drugie, że decyzja, na mocy której te organy przyjęły administracyjny środek przymusu w postaci zakazu wjazdu i pobytu stanowi „zakaz wjazdu” w rozumieniu art. 3 pkt 6 tej dyrektywy.

48. Pytania, jakie zadaje sąd odsyłający, wymagają zatem według mnie odniesienia się do przepisów przewidzianych w dyrektywie 2008/115, po to by powiązać je z zasadami wyrażonymi w dyrektywie 2016/343.

B. Zakres prawa do obecności na rozprawie w swojej sprawie ustanowionego w art. 8 ust. 1 dyrektywy 2016/343 (pytanie pierwsze)

49. W pierwszym pytaniu sąd odsyłający zasadniczo zwraca się do Trybunału o orzeczenie, czy art. 8 ust. 1 dyrektywy 2016/343 należy interpretować w ten sposób, że sprzeciwia się on praktyce krajowej, zgodnie z którą właściwe organy krajowe mogą wykonać decyzję nakazującą powrót opatrzoną zakazem wjazdu i pobytu wobec obywatela państwa trzeciego, w sytuacji gdy został on postawiony w postępowaniu karnym w stan oskarżenia pod zarzutem popełnienia ciężkiego przestępstwa i nie brał jeszcze udziału w rozprawie w swojej sprawie.

50. Zagadnienie to powstało, ponieważ jest oczywiste, że wykonanie decyzji nakazującej powrót w zakresie, w jakim polega ona na fizycznym odtransportowaniu zainteresowanego poza terytorium danego państwa członkowskiego⁸ oraz przyjęcie administracyjnego środka przymusu w postaci zakazu wjazdu i pobytu na terytorium tego państwa przez okres 5 lat w zakresie,

⁷ Przypomnę, że z utrwalonego orzecznictwa wynika, iż w ramach ustanowionej w art. 267 TFUE procedury współpracy z sądami krajowymi do Trybunału należy udzielenie sądowi krajowemu użytecznej odpowiedzi, która umożliwi mu rozstrzygnięcie zawisłego przed nim sporu. W tym kontekście Trybunał może wziąć pod uwagę normy prawa Unii, na które sąd krajowy nie powołał się w pytaniach prejudycjalnych, jeżeli normy te są niezbędne do celów analizy sporu w postępowaniu głównym. Zobacz m. in. wyroki: z dnia 29 kwietnia 2021 r., Banco de Portugal i in. (C-504/19, EU:C:2021:335, pkt 30 i przytoczone tam orzecznictwo); z dnia 23 listopada 2021 r., IS (Niezgodność z prawem postanowienia odsyłającego) (C-564/19, EU:C:2021:949, pkt 99).

⁸ Zobacz wyrok z dnia 6 grudnia 2012 r., Sagor (C-430/11, EU:C:2012:777, pkt 44 i przytoczone tam orzecznictwo).

w jakim zakazuje on tej osobie ponownego wjazdu na to terytorium i następnie przebywania na nim⁹, mogą naruszać prawo tej osoby do stawienia się na rozprawie w jej sprawie w sytuacji, gdy równoległe z przyjęciem tych środków, toczy się przeciwko niej postępowanie karne.

51. W konsekwencji niezbędne jest powiązanie postępowania karnego i postępowania dotyczącego wydalenia i powrotu. W celu ustalenia zasad owego powiązania, rozpocznę analizę od badania treści art. 8 dyrektywy 2016/343, który zapewnia oskarżonym prawo do obecności na rozprawie w ich sprawie, a następnie skupię się na systematyce i celach tej dyrektywy¹⁰. Uwzględnię również orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Prawodawca Unii, w motywach 11, 13, 33, 45, 47 i 48 tej dyrektywy, wyraził bowiem wprost swoją wolę wzmocnienia i zapewnienia skutecznego stosowania prawa do rzetelnego procesu sądowego w postępowaniu karnym poprzez włączenie do prawa Unii orzecznictwa wypracowanego przez Europejski Trybunał Praw Człowieka odnośnie do przestrzegania art. 6 ust. 1 europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności¹¹.

1. Treść art. 8 ust. 1 dyrektywy 2016/343

52. Artykuł 8 ust. 1 dyrektywy 2016/343 zapewnia podejrzanym i oskarżonym prawo do obecności na rozprawie w ich sprawie¹². Nakładając na państwa członkowskie wymóg „zapewni[enia] [tym osobom] praw[a] do obecności na rozprawie”, prawodawca Unii zobowiązuje te państwa do podjęcia niezbędnych środków w celu umożliwienia tym osobom korzystania z tego prawa.

53. Prawo do obecności na rozprawie w swojej sprawie stanowi bowiem element prawa podstawowego, jakim jest prawo do rzetelnego procesu sądowego¹³. Przypomnę, że prawa podstawowe stanowią integralną część ogólnych zasad prawa, nad których przestrzeganiem czuwa Trybunał¹⁴. Prawo do rzetelnego procesu sądowego jest gwarantowane zarówno przez art. 47 akapity drugi i trzeci¹⁵ oraz art. 48 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej¹⁶, jak i przez art. 6 EKPC.

54. Artykuł 48 ust. 2 karty stanowi w szczególności, że każdemu oskarżonemu gwarantuje się poszanowanie prawa do obrony¹⁷. Prawa te wymagają między innymi, aby oskarżony miał możliwość skutecznego przedstawienia swojego punktu widzenia w odniesieniu do stawianych mu zarzutów.

⁹ Zobacz m.in. wyrok z dnia 3 czerwca 2021 r., *Westerwaldkreis* (C-546/19, EU:C:2021:432, pkt 52 i przytoczone tam orzecznictwo).

¹⁰ Należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem przy dokonywaniu wykładni przepisu prawa Unii należy uwzględnić nie tylko jego brzmienie, lecz także jego kontekst oraz cele uregulowania, którego część przepis ten stanowi. Zobacz na przykład wyrok z dnia 14 października 2021 r., *Dyrektor Z. Oddziału Regionalnego Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa* (C-373/20, EU:C:2021:850, pkt 36 i przytoczone tam orzecznictwo).

¹¹ Podpisanej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zwanej dalej „EKPC”.

¹² Wyrok z dnia 17 grudnia 2020 r., *Generalstaatsanwaltschaft Hamburg* (C-416/20 PPU, EU:C:2020:1042, pkt 43).

¹³ Zobacz motyw 33 dyrektywy 2016/343.

¹⁴ Wyrok z dnia 26 czerwca 2007 r., *Ordre des barreaux francophones et germanophone i in.* (C-305/05, EU:C:2007:383, pkt 29).

¹⁵ Zgodnie z art. 47 akapit drugi karty każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony uprzednio na mocy ustawy, przy czym każdy ma możliwość uzyskania porady prawnej, skorzystania z pomocy obrońcy i przedstawiciela.

¹⁶ Zwanej dalej „kartą”.

¹⁷ Wyrok z dnia 29 lipca 2019 r., *Gambino i Hyka* (C-38/18, EU:C:2019:628, pkt 38).

55. Z wyroku Spetsializirana prokuratura (Rozprawa pod nieobecność oskarżonego) wynika w tym względzie, że przeprowadzenie rozprawy ma szczególne znaczenie w sprawach karnych, w których podmiot prawa może zasadnie wymagać „wysłuchania”, a także skorzystania w szczególności z możliwości ustnego przedstawienia argumentów na swoją obronę, wysłuchania zeznań go obciążających, przesłuchiwanie świadków i zadawania im pytań¹⁸. W tym samym nurcie Europejski Trybunał Praw Człowieka orzekł również, że obecność oskarżonego na rozprawie w jego sprawie ma pierwszorzędne znaczenie zarówno ze względu na jego prawo do bycia wysłuchanym, jak i na konieczność kontroli wiarygodności jego wyjaśnień i skonfrontowania ich z zeznaniami pokrzywdzonych, których interesów również należy chronić, oraz z zeznaniami świadków¹⁹.

56. Poza tym z wyroku z dnia 29 lipca 2019 r., Gambino i Hyka, wynika, że ci, na których spoczywa odpowiedzialność za orzekanie o winie lub niewinności oskarżonego, powinni co do zasady osobiście przesłuchać świadków²⁰. Jednym z istotnych elementów rzetelnego procesu karnego jest możliwość konfrontacji oskarżonego ze świadkami lub pokrzywdzonymi w obecności sądu, który po zamknięciu rozprawy wydaje rozstrzygnięcie w przedmiocie winy. Wspomniana zasada bezpośredniości jest istotną gwarancją procesu karnego, ponieważ spostrzeżenia sądu w kwestii zachowania i wiarygodności świadka mogą mieć poważne konsekwencje dla oskarżonego²¹. Orzecznictwo to opiera się zatem na przekonaniu, że w postępowaniu karnym wina w znaczeniu prawnokarnym może zostać stwierdzona jedynie w wyniku przeprowadzenia rozprawy²².

57. Mając na względzie treść art. 8 ust. 1 dyrektywy 2016/343 oraz znaczenie, jakie ma prawo do obecności na rozprawie w swojej sprawie w prawie Unii, organy państwa członkowskiego, które postanowiły wszcząć postępowanie karne przeciwko obywatelowi państwa trzeciego, nie mogą według mnie wykonać administracyjnego środka przymusu w postaci wydalenia, co więcej opatrzonego zakazem wjazdu i pobytu przez okres 5 lat, nie ustanawiając środków organizacji postępowania wymaganych dla umożliwienia temu obywatelowi skorzystania w pełni z przysługującego mu prawa do obecności na rozprawie w jego sprawie, chyba że zrzekł się on tego prawa w sposób świadomy i jednoznaczny.

58. Moim zdaniem wykładnia ta znajduje oparcie w systematyce dyrektywy 2016/343.

¹⁸ Zobacz m.in. wyrok z dnia 13 lutego 2020 r. (C-688/18, EU:C:2020:94, pkt 36), w którym znajduje się odniesienie do wyroków ETPC: z dnia 23 listopada 2006 r. w sprawie Jussila przeciwko Finlandii (CE:ECHR:2006:1123JUD007305301, § 40); z dnia 4 marca 2008 r. w sprawie Hüseyin Turan przeciwko Turcji (CE:ECHR:2008:0304JUD001152902, § 31).

¹⁹ Zobacz wyrok ETPC z dnia 23 maja 2000 r. w sprawie Van Pelt przeciwko Francji (CE:ECHR:2000:0523JUD003107096, § 66).

²⁰ C-38/18, EU:C:2019:628, pkt 42.

²¹ Zobacz wyrok z dnia 29 lipca 2019 r., Gambino i Hyka (C-38/18, EU:C:2019:628, pkt 43).

²² Przypomnę w tym względzie, że zgodnie z orzecznictwem Trybunału pojęcie „rozprawy, w wyniku której wydano orzeczenie”, należy rozumieć w ten sposób, że oznacza ono postępowanie, które doprowadziło do wydania orzeczenia prawomocnie skazującego osobę, a w sytuacji gdy postępowanie karne obejmowało kilka instancji, w których były wydawane kolejne orzeczenia, Trybunał orzekł, że omawiane pojęcie odnosi się do ostatniej instancji tego postępowania, w trakcie której sąd po rozpoznaniu sprawy pod względem faktycznym i prawnym prawomocnie rozstrzygnął co do winy danej osoby i skazał ją na karę pozbawienia wolności. Zobacz podobnie wyrok z dnia 22 grudnia 2017 r., Ardic (C-571/17 PPU, EU:C:2017:1026, pkt 64, 65). Trybunał orzekł, że pojęcie to musi podlegać autonomicznej i jednolitej wykładni w ramach Unii, niezależnie od kwalifikacji oraz norm prawa materialnego i procesowego, z natury rozbieżnych w zakresie prawa karnego w różnych państwach członkowskich (pkt 63). Trybunał uściślił też, że omawiane pojęcie obejmuje również późniejszy etap postępowania, na zakończenie którego wydano orzeczenie zmieniające ostatecznie jedną lub kilka orzeczonych wcześniej kar w zakresie, w jakim organ, który wydał to ostatnie orzeczenie, korzystał w tym względzie z pewnej swobody oceny (pkt 66).

2. Systematyka dyrektywy 2016/343

59. W pierwszej kolejności należy wskazać, że sytuacja, w której oskarżony nie ma możliwości stawienia się na rozprawie w jego sprawie, nie została przewidziana przez prawodawcę Unii w rozdziale 3 dyrektywy 2016/343 czy to w jej art. 8, czy też w art. 9.

60. Jedynym przedmiotem i celem art. 8 tej dyrektywy jest zapewnienie, na mocy ust. 1 tego przepisu, prawa tej osoby do obecności na rozprawie w jego sprawie, oraz określenie, na mocy ust. 2 tego artykułu, przypadków, w których można ją osądzić pod jej nieobecność. W motywie 35 tej dyrektywy prawodawca Unii wyjaśnia bowiem, że prawo to nie ma charakteru bezwzględnego, a oskarżony ma w pewnych okolicznościach możliwość zrzeczenia się go w sposób wyraźny lub dorozumiany, lecz jednoznaczny.

61. Na podstawie art. 8 ust. 2 i 3 dyrektywy 2016/343 państwa członkowskie mogą zatem postanowić, że oskarżony zostanie osądzony pod jego nieobecność, i wykonać wyrok skazujący wydany po zamknięciu rozprawy, jeżeli osoba ta została powiadomiona we właściwym czasie o rozprawie i o konsekwencjach niestawiennictwa lub jeżeli została powiadomiona o rozprawie i jest reprezentowana przez umocowanego obrońcę, wybranego przez nią lub wyznaczonego z urzędu. Świadczy to o tym, że oskarżony świadomie zrzekł się osobistego stawiennictwa na rozprawie.

62. W sytuacji, gdy oskarżony nie był poinformowany o rozprawie, ponieważ nie dało się ustalić jego miejsca pobytu mimo podjętych przez właściwe organy starań w tym celu, prawodawca Unii umożliwia państwom członkowskim, na podstawie art. 8 ust. 4 dyrektywy 2016/343, wprowadzenie możliwości osądzenia tej osoby pod jej nieobecność. Jednakże państwa członkowskie obowiązane są zapewnić na podstawie swoich przepisów, aby osoba ta została powiadomiona, w szczególności z chwilą jej zatrzymania w następstwie wydania wyroku skazującego, o możliwości zaskarżenia orzeczenia wydanego pod jej nieobecność i o prawie do wznowienia postępowania zgodnie z art. 9 tej dyrektywy²³.

63. Należy stwierdzić, że sytuacja, w której oskarżonemu uniemożliwiono stawiennictwo na rozprawie, na przykład poprzez wydalenie go z terytorium danego państwa i objęcie go zakazem wjazdu i pobytu, nie podlega tym przepisom.

64. Po pierwsze, sytuacja taka różni się od sytuacji wskazanej w art. 8 ust. 2 i 3 dyrektywy 2016/343, w której oskarżony zrzeka się z pełną znajomością rzeczy swego prawa do stawiennictwa na rozprawie.

65. Po drugie, sytuacja taka niekoniecznie może być rozpatrywana pod kątem art. 8 ust. 4 dyrektywy 2016/343, który znajduje zastosowanie w sytuacji, gdy właściwe organy krajowe nie miały możliwości ustalenia miejsca pobytu tej osoby i powiadomienia jej o rozprawie mimo podjęcia w tym celu starań w rozsądnym zakresie. Przeprowadzając wydalenie obywatela państwa trzeciego, przeciw któremu organy postanowiły wszcząć postępowanie karne, zanim osoba ta została powiadomiona o rozprawie, i nie podejmując działań wymaganych w celu zapewnienia, aby możliwe było powiadomienie tej osoby o rozprawie po jej powrocie do państwa pochodzenia, właściwe organy krajowe narażają się bowiem na ryzyko utraty możliwości ustalenia miejsca pobytu oskarżonego w celu powiadomienia go o terminie i miejscu rozprawy w jego sprawie.

²³ Jeśli chodzi o wykładnię art. 8 i 9 dyrektywy 2016/343, zob. moja opinia w sprawie Spetsializirana prokuratura i in. (Rozprawa, gdy oskarżony zbiegł) (C-569/20, EU:C:2022:26), obecnie zawisłej przed Trybunałem, która dotyczy ustalenia, w jakim zakresie prawo do wznowienia postępowania może przysługiwać osobie, która zbiegła.

W niniejszym przypadku z ustnej wymiany stanowisk wynika, że postępowanie karne przeciwko HN wszczęte w kwietniu 2020 r. opóźniało się z powodu pandemii Covid-19. Jednakże w świetle chronologii zdarzeń wydaje mi się, że nie dołożono wszelkich starań wymaganych dla zapewnienia, aby HN, który przebywał wtedy w ośrodku detencyjnym, został powiadomiony o rozprawie. Można było przykładowo zawiesić wykonanie decyzji o wydaleniu w oczekiwaniu na termin rozprawy karnej. Można było również skorzystać z instrumentów międzynarodowej pomocy sądowej²⁴.

66. W tym miejscu należy natomiast wyjaśnić w drugiej kolejności, że o sytuacji, w której oskarżony nie ma możliwości stawienia się na rozprawie, jest mowa w motywie 34 dyrektywy 2016/343.

67. Zgodnie z tym motywem, „[j]eżeli z przyczyn niezależnych od [...] oskarżonych nie są oni w stanie stawić się na rozprawie, powinni mieć możliwość zwrócenia się o wyznaczenie nowego terminu rozprawy w ramach czasowych przewidzianych prawem krajowym”.

68. Prawdą jest, że wspomniany motyw nie znajduje odzwierciedlenia w części normatywnej dyrektywy 2016/343, a zgodnie z orzecznictwem Trybunału motywy aktów prawnych Unii nie mają same w sobie mocy prawnej i mają charakter opisowy, a nie normatywny²⁵. Niemniej prawodawca Unii wyraża swą intencję uwzględnienia sytuacji, w których oskarżony nie ma możliwości stawienia się na rozprawie z powodów niezależnych od jego woli, przy czym państwo członkowskie ma w takim przypadku obowiązek wykazania się dbałością o zapewnienie tej osobie możliwości rzeczywistego korzystania z prawa do obecności na rozprawie w jej sprawie.

69. Zasada ta czerpie inspirację z orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, który każdorazowo poddaje ocenie charakter i powagę podawanych przez oskarżonego przyczyn niemożności stawiennictwa, oraz dbałość, jaką wykazały właściwe organy krajowe, aby zapewnić obecność tej osoby na rozprawie²⁶. I tak, w wyroku z dnia 28 sierpnia 1991 r., FCB przeciwko Włochom, ETPC uznał za sprzeczne z art. 6 EKPC nieodroczenie rozprawy przez włoski sąd apelacyjny w sytuacji, gdy oskarżony, na którym ciążyły zarzuty popełnienia najcięższych zbrodni, przebywał w areszcie w niderlandzkim zakładzie karnym i nie wyraził woli zrzeczenia się stawiennictwa²⁷.

70. Moim zdaniem zakres znaczeniowy motywu 34 dyrektywy 2016/343 jest wystarczająco szeroki, aby można było nim objąć sytuacje, w których obecność oskarżonego na rozprawie jest uniemożliwiona przez wydalenie go do państwa trzeciego, przy czym oskarżony ten nie ma również możliwości wjazdu i pobytu na terytorium państwa, w którym ma być wydany wyrok, z powodu zastosowania wobec niego administracyjnych środków przymusu. Jednakże motyw ten dotyczy, jak się wydaje, sytuacji, w których osoba ta zna termin rozprawy, skoro zwróciła się do sądu o jej odroczenie, co nie miało miejsca w niniejszej sprawie. Ponadto środki przewidziane

²⁴ Zobacz np. Europejską Konwencję o pomocy prawnej w sprawach karnych podpisaną w Strasburgu w dniu 20 kwietnia 1959 r., STE nr 30.

²⁵ Na temat znaczenia motywów zob. opinia rzecznika generalnego M. Szpunara w sprawie Planet49 (C-673/17, EU:C:2019:246, pkt 71).

²⁶ Zobacz np., odnośnie do aresztowania, wyroki ETPC z dnia 28 sierpnia 1991 r. w sprawie FCB przeciwko Włochom (CE:ECHR:1991:0828JUD001215186); z dnia 31 marca 2005 r. w sprawie Mariani przeciwko Francji (CE:ECHR:2005:0331JUD004364098), jeśli chodzi o naruszenie art. 6 EKPC. Odnośnie do ryzyka prześladowań, zob. m.in. wyrok ETPC z dnia 2 października 2018 r. w sprawie Bivolaru przeciwko Rumunii (CE:ECHR:2018:1002JUD006658012), w którym nie stwierdzono naruszenia tego postanowienia EKPC. Odnośnie do względów zdrowotnych, zob. tytułem przykładu orzeczenie ETPC z dnia 12 lutego 2004 r. w sprawie De Lorenzo przeciwko Włochom (nr 69264/01, CE:ECHR:2004:0212DEC006926401), w którym nie stwierdzono naruszenia tego postanowienia EKPC. Odnośnie do pobytu za granicą, zob. wyrok ETPC z dnia 24 marca 2005 r. w sprawie Stoichkov przeciwko Bułgarii (CE:ECHR:2005:0324JUD000980802), w którym stwierdzono naruszenie tego postanowienia EKPC.

²⁷ CE:ECHR:1991:0828JUD001215186.

przez prawodawcę Unii w tym motywie nie są wystarczające, aby umożliwić tej osobie stawiennictwo na rozprawie. W motywie tym prawodawca przewidział bowiem jedynie odroczenie rozprawy²⁸. Charakter, zakres i czas trwania przeszkody wynikającej z wykonania decyzji nakazującej powrót opatrzonej zakazem wjazdu i pobytu, który, przypomnę, może być orzeczony na 5 lat, wymagają przyjęcia innych środków organizacji postępowania, zarówno przez organy administracji, które mogłyby przykładowo wstrzymać wydalenie, jak i przez organy wymiaru sprawiedliwości, które mogłyby między innymi skorzystać z międzynarodowej pomocy sądowej.

71. Wymóg zastosowania środków tego rodzaju wynika z celu dyrektywy 2016/343.

3. Cel dyrektywy 2016/343

72. Celem dyrektywy 2016/343, w myśl jej motywu 9 i art. 1, jest wzmocnienie prawa do rzetelnego procesu sądowego oraz prawa do obrony oskarżonego w postępowaniu karnym, poprzez ustanowienie wspólnych norm minimalnych dotyczących między innymi prawa do obecności na rozprawie.

73. Po pierwsze, rzeczywisty dostęp do sądu oraz korzystanie z prawa do obrony wymagają umożliwienia tej osobie obecności na rozprawie w jej sprawie. Wydalenie obywatela państwa trzeciego, przeciwko któremu organy państwa członkowskiego wszczęły postępowanie karne pod zarzutem popełnienia ciężkiego przestępstwa, co więcej połączone z zakazem wjazdu i pobytu na terytorium tego państwa w sytuacji, gdy nie została jeszcze przeprowadzona rozprawa, sprawiają, że prawo do obecności na rozprawie zostaje pozbawione jakiegokolwiek skuteczności, jeżeli wskazanym wyżej środkom nie towarzyszą szczególne zarządzenia umożliwiające powiadomienie tej osoby o terminie i miejscu rozprawy oraz zapewnienie jej stawiennictwa lub reprezentacji na rozprawie.

74. Po drugie, z motywów 2, 4 i 10 dyrektywy 2016/343 wynika, że dążeniem prawodawcy Unii jest również zwiększenie wzajemnego zaufania państw członkowskich do ich systemów wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych, tak by ułatwić wzajemne uznawanie orzeczeń sądowych skazujących oskarżonego, w tym orzeczeń skazujących na karę pozbawienia wolności²⁹. Wzajemne uznanie wyroku skazującego wydanego w trybie zaocznym jest zależne od tego, czy wyrok ten zapadł w warunkach gwarantujących poszanowanie praw procesowych tej osoby. W przeciwnym razie zachodzi podstawa do odmowy wykonania przewidziana na przykład w art. 9 decyzji ramowej Rady 2008/909/WSiSW z dnia 27 listopada 2008 r. o stosowaniu zasady wzajemnego uznawania do wyroków skazujących na karę pozbawienia wolności lub inny środek polegający na pozbawieniu wolności – w celu wykonania tych wyroków w Unii

²⁸ To odróżnia dyrektywę 2016/343 od dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r. ustanawiającej normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępującej decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW (Dz.U. 2012, L 315, s. 57), której art. 17 dotyczy praw ofiar mających miejsce zamieszkania w innym państwie członkowskim.

²⁹ Zobacz wyroki: z dnia 22 grudnia 2017 r., Ardic (C-571/17 PPU, EU:C:2017:1026); z dnia 13 lutego 2020 r., Spetsializirana prokuratura (Rozprawa pod nieobecność oskarżonego) (C-688/18, EU:C:2020:94).

Europejskiej³⁰. Prawdą jest, że niniejsza sprawa wpisuje się w inny kontekst, w którym chodzi o państwo członkowskie i państwo trzecie. Stwierdzam jednakże, iż wykładnia przepisów prawa międzynarodowego odnoszących się do ekstradycji zmierza w tym samym kierunku³¹. W tych okolicznościach jest zatem konieczne, aby właściwe organy krajowe podjęły wszelkie wymagane środki mające na celu zapewnienie, aby oskarżony został powiadomiony o rozprawie bądź przed wydaleniem, bądź też po nim, oraz w razie potrzeby, jeżeli dana osoba została wydalona, aby organy te podjęły działania niezbędne dla umożliwienia jej stawiennictwa.

75. Po trzecie, prawo do rzetelnego procesu sądowego, na którym opiera się dyrektywa 2016/343, wymaga należytego sprawowania wymiaru sprawiedliwości. Tymczasem wykonanie decyzji nakazującej powrót, które ma nie tylko charakter natychmiastowy, lecz również jest równoległe z postępowaniem karnym, bez przyjęcia środków umożliwiających zapewnienie ustalenia miejsca pobytu oskarżonego na terytorium państwa trzeciego, grozi de facto uniemożliwieniem organom wymiaru sprawiedliwości powiadomienia tej osoby o rozprawie. I tak, w niniejszej sprawie wydalenie zainteresowanego do państwa trzeciego sprawiło, że konieczne stało się przeprowadzenie czynności przed organami konsularnymi tego państwa, które to czynności okazały się bezskuteczne. Taka sytuacja grozi faktycznym zawieszeniem postępowania karnego, a tym samym jego przedłużeniem, lub wydaniem wyroku skazującego w trybie zaocznym, który następnie nie zostanie uznany przez to państwo, gdy będzie ono rozpatrywać wnioski o pomoc sądową, albo zostanie zaskarżony skargą o wznowienie postępowania w myśl art. 8 ust. 4 dyrektywy 2016/343.

76. Mając na względzie te okoliczności uważam, po pierwsze, że kluczowe znaczenie ma współpraca organów prowadzących postępowania karne z właściwymi organami administracji. Nie można w tym kontekście pominąć chronologii niniejszej sprawy: zainteresowanego zatrzymano w dniu 11 marca 2020 r., w dniu 23 kwietnia 2020 r. organy wymiaru sprawiedliwości doręczyły mu postanowienie o przedstawieniu zarzutów, a w dniu 16 czerwca 2020 r., czyli na osiem dni przed wyznaczeniem terminu rozprawy wstępnej na dzień 23 lipca 2020 r., został on wydalony przez straż graniczną.

77. Po drugie, uważam, że niezbędne jest wyważenie przez właściwe organy krajowe poszczególnych interesów, jakie wchodzi w grę, tak by jednocześnie chronić prawa podstawowe oskarżonego i ogólny interes państwa członkowskiego. Moim zdaniem wyważenie to wymaga, aby organy te skompensowały, skorygowały lub też naprawiły, przy pomocy odpowiednich mechanizmów procesowych, skutki związane z rozpatrywanymi środkami administracyjnymi, tak by umożliwić zapewnienie satysfakcjonującego poziomu rzetelności postępowania. Uważam, że organy te powinny rozważyć zasady wykonywania decyzji nakazującej powrót opatrzonej zakazem wjazdu i pobytu, a w szczególności konieczność jej natychmiastowego wykonania w sytuacji, gdy toczy się postępowanie karne. W tym kontekście powinny one uwzględnić wagę przestępstwa, którego popełnienie jest zarzucane oskarżonemu, oraz wagę niebezpieczeństwa,

³⁰ Dz.U. 2008, L 327, s. 27. Zobacz również art. 2 decyzji ramowej Rady 2009/299/WSiSW z dnia 26 lutego 2009 r. zmieniającej decyzje ramowe 2002/584/WSiSW, 2005/214/WSiSW, 2006/783/WSiSW, 2008/909/WSiSW oraz 2008/947/WSiSW i tym samym wzmacniającej prawa procesowe osób oraz ułatwiającej stosowanie zasady wzajemnego uznawania do orzeczeń wydanych pod nieobecność danej osoby na rozprawie (Dz.U. 2009, L 81, s. 24), który to przepis dodaje art. 4a w decyzji ramowej Rady z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między państwami członkowskimi (2002/584/WSiSW) (Dz.U. 2002, L 190, s. 1). Jak wynika z samego brzmienia ust. 1 tego przepisu, wykonujący nakaz organ sądowy może odmówić wykonania europejskiego nakazu aresztowania wydanego z myślą o wykonaniu kary pozbawienia wolności lub zastosowaniu środka zabezpieczającego polegającego na pozbawieniu wolności, jeżeli dana osoba nie stawiła się osobiście na rozprawie, w wyniku której wydano orzeczenie, chyba że w nakazie tym stwierdza się, iż zostały spełnione przesłanki wyszczególnione w lit. a) - d) tego przepisu. Zobacz podobnie wyrok z dnia 17 grudnia 2020 r., Generalstaatsanwaltschaft Hamburg (C-416/20 PPU, EU:C:2020:1042, pkt 38 i przytoczone tam orzecznictwo).

³¹ Zobacz np. wyrok ETPC z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie Othman (Abu Qatada) przeciwko Zjednoczonemu Królestwu (CE:ECHR:2012:0117)UD000813909, §§ 258, 259).

jakie stanowi obecność danej osoby na terytorium państwa. Jeśli chodzi o tę kwestię, okoliczność, że obywatel państwa trzeciego jest podejrzewany o popełnienie ciężkiego przestępstwa, sama w sobie nie uzasadnia natychmiastowego wydalania go z terytorium państwa, bez przyjęcia odpowiednich środków w celu umożliwienia mu obecności na rozprawie w jego sprawie.

78. W świetle powyższej analizy treści, a także celów dyrektywy 2016/343 uważam, że art. 8 ust. 1 tej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że sprzeciwia się on praktyce krajowej, zgodnie z którą wobec obywatela państwa trzeciego postawionego w postępowaniu karnym w stan oskarżenia pod zarzutem popełnienia ciężkiego przestępstwa wykonuje się środek w postaci wydalania opatrzony zakazem wjazdu i pobytu, bez podjęcia przez właściwe organy krajowe szczególnych działań wymaganych w celu umożliwienia tej osobie korzystania w pełni z przysługującego jej prawa do obrony i do obecności na rozprawie w jej sprawie.

79. Ponieważ dyrektywa 2016/343 nie ustanawia takich mechanizmów uważam, że powinny je wdrożyć państwa członkowskie zgodnie z zasadą autonomii proceduralnej, stosując w razie potrzeby instrumenty udostępnione im w ramach dyrektywy 2008/115.

4. Mechanizmy proceduralne przewidziane w dyrektywie 2008/115

80. Zgodnie z art. 79 ust. 2 lit. c) TFUE oraz jak zaznaczono w motywach 2 i 24 dyrektywy 2008/115, dyrektywa ta ma na celu opracowanie skutecznej polityki wydalania i repatriacji, opartej na wspólnych normach, tak aby osoby, które mają być wydalone, traktowane były w sposób ludzki oraz z pełnym poszanowaniem ich praw podstawowych i godności³². Wynika z tego, że środki przyjmowane na podstawie tej dyrektywy powinny być wykonywane bez uszczerbku dla przysługującego obywatelowi państwa trzeciego prawa do rzetelnego procesu sądowego oraz w poszanowaniu jego prawa do obecności na rozprawie w jego sprawie.

81. Ponadto w motywie 6 wspomnianej dyrektywy prawodawca Unii wyjaśnia, że państwa członkowskie, kładąc kres nielegalnemu pobytowi obywatela państwa trzeciego, powinny zapewnić przestrzeganie sprawiedliwej procedury oraz, działając zgodnie z zasadami ogólnymi prawa Unii, przy wydawaniu decyzji uwzględniać okoliczności indywidualnego przypadku oraz obiektywne kryteria inne niż sam fakt nielegalnego pobytu tej osoby. Trybunał wyjaśnił w związku z tym, że państwa członkowskie obowiązane są przestrzegać zasady proporcjonalności na każdym etapie procedury ustanowionej tą dyrektywą, w tym również na etapie decyzji nakazującej powrót³³. Poza tym Trybunał wskazał, że właściwe organy krajowe mają obowiązek wysłuchania zainteresowanego przed wydaniem decyzji nakazującej powrót, ponieważ jest on uprawniony do wypowiedzenia się co do szczegółowych zasad jego powrotu³⁴.

82. W tych okolicznościach wydanie decyzji nakazującej powrót opatrzonej zakazem wjazdu i pobytu wymaga moim zdaniem zbadania przez właściwe organy krajowe w każdym indywidualnym przypadku, w jakim stopniu natychmiastowe wykonanie grozi naruszeniem prawa do obrony przysługującego danemu obywatelowi państwa trzeciego.

83. Prawodawca Unii ustanowił zresztą w art. 9 dyrektywy 2008/115 przepisy odnoszące się do wstrzymania wydalania.

³² Zobacz motywy 2 i 11 dyrektywy 2008/115 oraz wyroki: z dnia 18 grudnia 2014 r., Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453, pkt 42); z dnia 2 lipca 2020 r., Stadt Frankfurt am Main (C-18/19, EU:C:2020:511, pkt 37 i przytoczone tam orzecznictwo).

³³ Wyrok z dnia 11 czerwca 2015 r., Zh. i O. (C-554/13, EU:C:2015:377, pkt 49 i przytoczone tam orzecznictwo).

³⁴ Zobacz pkt 69 i 70 tego wyroku.

84. Zgodnie z art. 9 ust. 2 tej dyrektywy państwa członkowskie mogą „wstrzymać wydalenie na odpowiedni okres, uwzględniając szczególne okoliczności w danym przypadku”. O ile prawodawca Unii proponuje w tym kontekście państwom członkowskim, aby brały pod uwagę okoliczności związane ze stanem fizycznym lub psychicznym obywatela państwa trzeciego lub względy techniczne takie jak brak możliwości transportu, o tyle użycie przysłowka „w szczególności” wskazuje na to, że pod uwagę mogą być brane inne okoliczności. Zindywidualizowana analiza, jaką powinny przeprowadzić właściwe organy krajowe, ma zatem umożliwić uzyskanie wiedzy o wszczętym przeciwko tej osobie postępowaniu karnym, tak by ustalić, w jakim zakresie należy rozważyć wstrzymanie wydalenia, a nie odmowę jego wykonania.

85. Należy w tym względzie wyjaśnić, że w przypadku wstrzymania wydalenia art. 9 ust. 3 dyrektywy 2008/115 umożliwia państwom członkowskim nałożenie na zainteresowanego obowiązków w celu uniknięcia ryzyka ucieczki, takich jak obowiązek regularnego zgłaszania się do danego organu lub przebywania w określonym miejscu. Obowiązki te są wyszczególnione w art. 7 ust. 3 tej dyrektywy.

86. W art. 11 ust. 3 akapit czwarty wspomnianej dyrektywy prawodawca ustanowił również przepisy dotyczące cofnięcia lub zawieszenia zakazu wjazdu.

87. Mechanizm ten pozwala państwom członkowskim cofnąć lub zawiesić zakaz wjazdu „[w] indywidualnych przypadkach lub w niektórych kategoriach przypadków [...] z innych przyczyn”. Jest oczywiste, że przepis ten przyznaje państwom członkowskim dość szeroki zakres uznania, jeśli chodzi o sytuacje, w których mogą postanowić o cofnięciu lub zawieszeniu zakazu wjazdu. W tym kontekście oraz z tych samych powodów, które wskazałem w pkt 83 niniejszej opinii, uważam, że państwa członkowskie powinny mieć możliwość cofnięcia lub zawieszenia wykonania zakazu wjazdu i pobytu na swoim terytorium, aby zagwarantować poszanowanie praw obywatela danego państwa trzeciego poprzez umożliwienie mu, gdy zajdzie potrzeba, stawiennictwa na rozprawie.

88. W świetle powyższych rozważań proponuję zatem, aby Trybunał orzekł, że art. 8 ust. 1 dyrektywy 2016/343 należy interpretować w ten sposób, iż sprzeciwia się on praktyce krajowej, zgodnie z którą wobec obywatela państwa trzeciego postawionego w postępowaniu karnym w stan oskarżenia pod zarzutem popełnienia ciężkiego przestępstwa wykonuje się środek w postaci wydalenia opatrzony zakazem wjazdu i pobytu, bez podjęcia przez właściwe organy krajowe szczególnych działań wymaganych w celu umożliwienia tej osobie obecności na rozprawie w jej sprawie. W tych okolicznościach proponuję również, aby Trybunał orzekł, że przyjęcie środka w postaci wydalenia, opatrzonych zakazem wjazdu i pobytu wobec osoby, przeciwko której toczy się postępowanie karne, wymaga zweryfikowania, czy natychmiastowe wykonanie tego środka nie narusza przysługującego tej osobie prawa do obrony, a w razie potrzeby, czy nie należy wstrzymać wydalenia albo cofnąć lub zawiesić zakazu wjazdu i pobytu zgodnie z art. 9 oraz art. 11 ust. 2 dyrektywy 2008/115.

C. Dopuszczalność zrzeczenia się prawa do obecności na rozprawie w swojej sprawie w rozumieniu art. 8 ust. 2 dyrektywy 2016/343

89. Należy teraz przeanalizować pytania drugie i trzecie odnoszące się do przesłanek zrzeczenia się przez oskarżonego, w stosunku do którego wydano decyzję nakazującą powrót opatrzoną zakazem wjazdu i pobytu, prawa do stawiennictwa na rozprawie w jego sprawie zgodnie z art. 8 ust. 2 dyrektywy 2016/343.

90. Na wstępie należy zauważyć, że art. 8 ust. 2 i 3 tej dyrektywy przewiduje możliwość osądzenia danej osoby pod jej nieobecność i wykonania wyroku skazującego wydanego ewentualnie w następstwie tego postępowania, tak jak gdyby miało ono charakter kontradiktoryjny. Artykuł 8 ust. 4 wspomnianej dyrektywy przewiduje również możliwość osądzenia tej osoby pod jej nieobecność, lecz przyznaje jej prawo do zaskarżenia wyroku skazującego i do wznowienia postępowania na zasadach określonych w art. 9 tej samej dyrektywy. Te dwie sytuacje różnią się od siebie tym, czy oskarżony wiedział o rozprawie i świadomie zrzekł się uczestnictwa, czy też nie wiedział o rozprawie.

1. Sytuacja, w której oskarżonemu uniemożliwiono uczestniczenie w rozprawie w jego sprawie poprzez wykonanie decyzji nakazującej powrót opatrzonej zakazem wjazdu i pobytu (pytanie drugie)

91. Poprzez swoje drugie pytanie sąd odsyłający zwraca się w istocie do Trybunału o wyjaśnienie, czy art. 8 ust. 2 dyrektywy 2016/343 należy interpretować w ten sposób, że państwo członkowskie może osądzić oskarżonego pod jego nieobecność w sytuacji, gdy co prawda jego stawiennictwu na rozprawie stoi na przeszkodzie wydana wobec niego decyzja nakazująca powrót opatrzona zakazem wjazdu i pobytu, lecz został on powiadomiony o tej rozprawie i konsekwencjach niestawiennictwa, a także jest reprezentowany przez umocowanego do obrony adwokata wybranego przez niego lub wyznaczonego z urzędu.

92. Na podstawie art. 8 ust. 2 i 3 dyrektywy 2016/343 państwa członkowskie mogą przewidzieć możliwość osądzenia danej osoby pod jej nieobecność i wykonać ewentualny wyrok skazujący nie przyznając tej osobie prawa do żądania wznowienia postępowania, o ile zostaną spełnione pewne przesłanki.

93. Prawodawca Unii wskazuje bowiem w motywie 35 tej dyrektywy, że prawo podejrzanych lub oskarżonych do obecności na rozprawie w ich sprawie nie jest prawem bezwzględnym oraz że w pewnych okolicznościach podejrzani lub oskarżeni powinni mieć możliwość zrzeczenia się tego prawa, w sposób wyraźny lub dorozumiany, lecz jednoznaczny³⁵. Takie zrzeczenie się może zatem nastąpić co do zasady wyłącznie w dwóch hipotezach wskazanych w art. 8 ust. 2 lit. a) i b) dyrektywy 2016/343³⁶.

94. Pierwsza hipoteza wskazana w art. 8 ust. 2 lit. a) tej dyrektywy ma związek z powiadomieniem oskarżonego. Dotyczy ona przypadku, w którym osoba ta została powiadomiona we właściwym czasie o rozprawie i konsekwencjach niestawiennictwa. Z motywu 36 tej dyrektywy wynika, że prawidłowe powiadomienie wymaga, po pierwsze, aby osobie tej doręczono wezwanie do rąk własnych lub przekazano jej we właściwym czasie inną drogą urzędową informację o terminie i miejscu rozprawy w sposób, który umożliwia powzięcie wiadomości o tej rozprawie, a po drugie, aby poinformowano ją, iż na rozprawie przeprowadzonej pod jej nieobecność może zostać wydany wyrok skazujący. Zgodnie z motywem 38 tej dyrektywy właściwe organy krajowe

³⁵ Prawodawca Unii inkorporuje tu orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, w myśl którego ani litera, ani duch art. 6 EKPC nie uniemożliwiają dobrowolnego zrzeczenia się przez daną osobę, wyraźnie lub w sposób dorozumiany, gwarancji rzetelnego procesu. Jednakże to zrzeczenie się musi zostać wykazane w sposób jednoznaczny. Zobacz tytułem przykładu wyroki ETPC: z dnia 1 marca 2006 r. w sprawie Sejdovic przeciwko Włochom (CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, § 86); z dnia 13 marca 2018 r. w sprawie Vilches Coronado i in. przeciwko Hiszpanii (CE:ECHR:2018:0313JUD005551714, § 36). Zobacz również, jeśli chodzi o tę kwestię, wyrok z dnia 13 lutego 2020 r., Spetsializirana prokuratura (Rozprawa pod nieobecność oskarżonego) (C-688/18, EU:C:2020:94, pkt 37).

³⁶ W sytuacji, gdy przesłanki te nie mogą być spełnione, ponieważ nie da się ustalić miejsca pobytu oskarżonego mimo podjęcia przez właściwe organy krajowe starań w tym celu, art. 8 ust. 4 i art. 9 dyrektywy 2016/343 wymagają, aby państwa członkowskie zapewniły prawo do wznowienia postępowania.

powinny dołożyć wszelkich niezbędnych starań w celu powiadomienia zainteresowanej osoby, a z kolei osoba ta powinna dołożyć wszelkich niezbędnych starań w celu uzyskania tej informacji³⁷, tak by nie było żadnej wątpliwości co do braku zamiaru uczestniczenia w rozprawie.

95. Druga hipoteza wskazana w art. 8 ust. 2 lit. b) dyrektywy 2016/343 odnosi się do reprezentowania oskarżonego przez obrońcę. Dotyczy ona sytuacji, w której osoba ta, powiadomiona o rozprawie, świadomie zdecydowała, że zamiast osobiście stawić się na rozprawę, będzie reprezentowana przez pełnomocnika³⁸. Taka decyzja co do zasady świadczy o tym, że osoba ta zrezygnowała z osobistej obecności na rozprawie w jej sprawie, zapewniając sobie jednocześnie prawo do obrony, tak że nie będzie ona mogła powoływać się później na prawo do wznowienia postępowania przewidziane w art. 9 tej dyrektywy.

96. W świetle tych okoliczności nic nie stoi na przeszkodzie, aby oskarżony, w stosunku do którego wydano ponadto decyzję nakazującą powrót opatrzoną zakazem wjazdu i pobytu, zrzekł się uczestnictwa w rozprawie. Prawo to przysługuje bowiem każdej osobie mającej status oskarżonego w postępowaniu karnym, niezależnie od jej statusu prawnego w państwie członkowskim³⁹.

97. Jednakże w przypadku takim jak ten rozpatrywany w niniejszej sprawie takiemu zrzeczeniu się powinny towarzyszyć szczególne gwarancje.

98. Po pierwsze, zrzeczenie się przez oskarżonego prawa do obecności na rozprawie zgodnie z art. 8 ust. 2 lit. a) dyrektywy 2016/343 samo w sobie zakłada, że osoba ta rzeczywiście mogła zrzec się tego prawa w sposób świadomy. Nie można bowiem uznać, że osoba ta zrzekła się tego prawa dobrowolnie i jednoznacznie, jeżeli została ona pozbawiona swobody przemieszczania się, bądź wskutek umieszczenia w ośrodku detencyjnym w celu wykonania wydalenia, bądź wskutek wydanego w stosunku do niej zakazu wjazdu i pobytu. W takiej sytuacji właściwe organy krajowe powinny przewidzieć szczególne środki umożliwiające tej osobie stawiennictwo na rozprawie (przykładowo zezwalając na opuszczenie ośrodka detencyjnego, wstrzymując wydalenie, czy też zawieszając zakaz wjazdu i pobytu) i powiadomić o nich tę osobę.

99. Po drugie, zrzeczenie się przez oskarżonego prawa do obecności na rozprawie w jego sprawie zgodnie z art. 8 ust. 2 lit. b) dyrektywy 2016/343 zakłada uwzględnienie zasad reprezentacji przez obrońcę osoby mającej status oskarżonego, wydalonej z terytorium państwa. Przypomnę bowiem, że Europejski Trybunał Praw Człowieka przywiązuje dużą wagę do tego, aby nieobecność oskarżonego na rozprawie nie podlegała sankcji w postaci odstępstwa od prawa do korzystania z pomocy obrońcy⁴⁰. W istocie, „[c]hoć nie jest bezwzględne, prawo każdego oskarżonego do tego, by być rzeczywiście broniącym przez adwokata, w razie konieczności wyznaczonego z urzędu, zalicza się do podstawowych elementów rzetelnego procesu. Oskarżony nie traci tego

³⁷ Zgodnie z orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka sądy krajowe powinny dołożyć należytej staranności, wzywając oskarżonego w sposób prawem przepisany. Zobacz tytułem przykładu wyroki ETPC: z dnia 12 lutego 1985 r. w sprawie Colozza przeciwko Włochom (CE:ECHR:1985:0212JUD000902480, § 32); z dnia 12 czerwca 2018 r. w sprawie M.T.B. przeciwko Turcji (CE:ECHR:2018:0612JUD004708106, §§ 49–53). Zakłada to poinformowanie go o rozprawie nie tylko w taki sposób, by powziął wiadomość o dacie, godzinie i miejscu rozprawy, lecz również by dysponował czasem wystarczającym na przygotowanie obrony i udanie się do sądu. Zobacz podobnie wyrok ETPC z dnia 28 sierpnia 2018 r. w sprawie Vyacheslav Korchagin przeciwko Rosji (CE:ECHR:2018:0828JUD001230716, § 65).

³⁸ Zobacz również motyw 37 dyrektywy 2016/343.

³⁹ Jeśli chodzi o tę kwestię, zob. motyw 12 dyrektywy 2016/343.

⁴⁰ Zobacz m.in. wyrok ETPC z dnia 14 czerwca 2001 r. w sprawie Medenica przeciwko Szwajcarii (CE:ECHR:2001:0614JUD002049192), w którym ETPC zwrócił uwagę, w odniesieniu do zainteresowanego, którego powiadomiono w odpowiednim czasie o wszczęciu przeciw niemu postępowania karnego oraz o terminie rozprawy, że „podczas rozprawy jego obronę zapewniało dwóch obrońców z wyboru” (§ 56).

dobrodziejstwa wyłącznie z powodu swej nieobecności na rozprawie”⁴¹. Zdaniem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka „[j]est dla rzetelności systemu karnego kwestią o zasadniczym znaczeniu, by oskarżony miał *odpowiednią* obronę zarówno w pierwszej instancji, jak i w postępowaniu odwoławczym”⁴². W sytuacji gdy, jak pokazuje niniejsza sprawa, wykonanie środka w postaci wydalenia pociąga za sobą ryzyko zerwania kontaktów między oskarżonym a jego obrońcą, moim zdaniem należy zwrócić szczególną uwagę na zasady tej reprezentacji.

100. Po trzecie, gwarancje takie są niezbędne w świetle celów dyrektywy 2016/343 wskazanych w pkt 72 i następnych niniejszej opinii. O ile bowiem prawodawca Unii przyznaje oskarżonemu w art. 8 ust. 2 tej dyrektywy prawo do zrzeczenia się uczestnictwa w rozprawie, o tyle konieczne jest, z uwagi na fundamentalny charakter prawa do rzetelnego procesu sądowego i skutki wiążące się ze zrzeczeniem się prawa do stawieniectwa, aby zrzeczenie się nastąpiło w warunkach niepozostawiających miejsca na jakąkolwiek niejednoznaczność.

101. Mając na względzie wszystkie te okoliczności uważam, że art. 8 ust. 2 dyrektywy 2016/343 należy interpretować w ten sposób, iż nie sprzeciwia się on temu, by państwo członkowskie osądziło obywatela państwa trzeciego, adresata decyzji nakazującej powrót opatrzonej zakazem wjazdu i pobytu na terytorium tego państwa, pod jego nieobecność, o ile osoba ta została powiadomiona we właściwym czasie nie tylko o rozprawie i konsekwencjach niestawiennictwa, lecz również o udostępnionych jej szczególnych środkach w celu umożliwienia jej stawieniectwa na tej rozprawie, oraz zrzekła się tego prawa dobrowolnie i w sposób jednoznaczny, lub o ile osoba ta, powiadomiona o rozprawie, jest należycie reprezentowana przez umocowanego obrońcę z wyboru lub z urzędu.

2. Sytuacja, w której oskarżony oświadczył w toku postępowania przygotowawczego, że zrzeka się prawa do obecności na rozprawie w jego sprawie (pytanie czwarte)

102. Poprzez swoje czwarte pytanie sąd odsyłający zwraca się do Trybunału o wyjaśnienie, czy art. 8 ust. 2 dyrektywy 2016/343 należy interpretować w ten sposób, że państwo członkowskie może osądzić oskarżonego pod jego nieobecność w sytuacji, gdy powiadomiony o konsekwencjach niestawiennictwa, oświadczył on w sposób jednoznaczny w toku postępowania przygotowawczego, że zrzeka się prawa do obecności na rozprawie w jego sprawie, zanim jeszcze wyznaczono jej termin.

103. Uważam, że prawodawca Unii w art. 8 ust. 2 tej dyrektywy nie przewidział wprost sytuacji, do której odnosi się sąd odsyłający.

104. W tych okolicznościach należy zatem rozważyć, czy państwo członkowskie może postanowić, że dana osoba może zostać osądzona pod jej nieobecność także w sytuacji innej niż ta, do której odnosi się wprost art. 8 ust. 2 dyrektywy 2016/343. Otóż jak wspomniałem w pkt 89 niniejszej opinii, różnica między regulacją prawną zawartą w art. 8 ust. 2 i 3 tej dyrektywy a tą zawartą w art. 8 ust. 4 tej dyrektywy nie dotyczy możliwości osądzenia danej osoby pod jej nieobecność, lecz skutków wiążących się z wykonaniem wyroku wydanego w takim trybie zaocznym.

⁴¹ Jeśli chodzi o tę kwestię, zob. wyroki ETPC: z dnia 13 lutego 2001 r. w sprawie Krombach przeciwko Francji (CE:ECHR:2001:0213JUD002973196, § 89); z dnia 1 marca 2006 r. w sprawie Sejdivic przeciwko Włochom (CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, § 91).

⁴² Zobacz m.in. wyrok ETPC z dnia 1 marca 2006 r. w sprawie Sejdivic przeciwko Włochom (CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, § 91). Wyróżnienie moje.

105. Po pierwsze, przepisy zawarte w art. 8 ust. 2 i 3 dyrektywy 2016/343 należy bowiem interpretować w sposób ścisły, ponieważ zrzeczenie się prawa do stawiennictwa na rozprawie w każdym przypadku oznacza wykonanie orzeczenia wydanego w trybie zaocznym, i brak możliwości żądania wznowienia postępowania przez oskarżonego. Właśnie z tego powodu hipotezy wskazane w art. 8 ust. 2 lit. a) i b) tej dyrektywy dotyczą sytuacji, w których osoba ta, powiadomiona o terminie i miejscu rozprawy⁴³, wie, że toczy się przeciwko niej postępowanie karne i zna charakter i przyczynę zarzutów, tak że zrzeka się prawa do osobistego stawiennictwa w sposób jednoznaczny.

106. Tymczasem takie oświadczenie o zrzeczeniu się, złożone „z wyprzedzeniem” w toku postępowania przygotowawczego nie jest jednoznaczne, a powiadomienie oskarżonego o konsekwencjach niestawiennictwa nie może temu zapobiec. Do zrzeczenia dochodzi bowiem na wczesnym etapie postępowania karnego, kiedy to właściwy organ sądowy bada sprawę prowadząc postępowanie przygotowawcze dotyczące okoliczności, które mogą (lub nie) wyczerpywać znamiona przestępstwa. Uznanie takiego zrzeczenia się za zgodę na bycie sądzonym w trybie zaocznym byłoby zatem sprzeczne z zasadami ustanowionymi przez prawodawcę Unii oraz z linią orzeczniczą wypracowaną przez Europejski Trybunał Praw Człowieka. Przypomnę, że z orzecznictwa tego wynika wymóg osobistego powiadomienia tej osoby w sposób prawem przepisany o ciężących na niej zarzutach⁴⁴. W przeciwnym razie, orzecznictwo to wymaga, aby zrzeczenie się było ustalane na podstawie konkretnych, obiektywnych i istotnych okoliczności pozwalających wykazać, że dana osoba była powiadomiona o toczącym się przeciwko niej postępowaniu karnym, że znany jej był charakter i przyczyna zarzutów, a zatem że zrzekła się w sposób jednoznaczny swego prawa do stawiennictwa na rozprawie i do obrony⁴⁵. W każdym wypadku, zdaniem ETPC nie wystarczy, że oskarżonego „doszły słuchy” o wszczęciu przeciw niemu postępowania karnego⁴⁶.

107. Po drugie, szczegółowość opisu sytuacji wskazanych w art. 8 ust. 2 lit. a) i b) dyrektywy 2016/343 świadczy moim zdaniem o tym, że zamiarem prawodawcy Unii, motywowanym względami bezpieczeństwa prawnego, było wyczerpujące wskazanie przypadków, w których należy uznawać, że nie nastąpiło naruszenie praw procesowych osoby, która nie stawiła się osobiście na rozprawie w jej sprawie. Prawdą jest, że chodzi o normy minimalne wspólne państwom członkowskim. Jednakże ich definicja powinna przyczyniać się do polepszenia współpracy wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych, ułatwiając wzajemne uznawanie

⁴³ Przypomnę w tym kontekście, że zdaniem Trybunału pojęcie „rozprawy, w wyniku której wydano orzeczenie” musi podlegać autonomicznej i jednolitej wykładni w ramach Unii, niezależnie od kwalifikacji oraz norm prawa materialnego i procesowego, z natury rozbieżnych w zakresie prawa karnego w różnych państwach członkowskich. Trybunał definiuje to pojęcie jako postępowanie, które doprowadziło do wydania orzeczenia prawomocnie skazującego daną osobę. W sytuacji, gdy postępowanie karne obejmuje kilka instancji, w których wydawane są kolejne orzeczenia, omawiane pojęcie odnosi się do ostatniej instancji tego postępowania, w trakcie której sąd po rozpoznaniu sprawy pod względem faktycznym i prawnym prawomocnie rozstrzyga co do winy danej osoby i skazuje ją na karę pozbawienia wolności. Zobacz podobnie wyrok z dnia 22 grudnia 2017 r., *Ardic* (C-571/17 PPU, EU:C:2017:1026, pkt 63–65 i przytoczone tam orzecznictwo).

⁴⁴ Zobacz tytułem przykładu wyroki ETPC: z dnia 12 lutego 1985 r. w sprawie *Colozza* przeciwko Włochom (CE:ECHR:1985:0212JUD000902480, § 32); z dnia 12 czerwca 2018 r. w sprawie *M.T.B.* przeciwko Turcji (CE:ECHR:2018:0612JUD004708106, §§ 49–53). Według orzecznictwa ETPC o takim zrzeczeniu się nie można wnioskować ani na podstawie ogólnej i nieoficjalnej wiedzy [zob. m.in. wyrok ETPC z dnia 23 maja 2006 r. w sprawie *Kounov* przeciwko Włochom (CE:ECHR:2006:0523JUD002437902, § 47)], ani na podstawie zwykłego domniemania, ani w oparciu o sam fakt ucieczki oskarżonego [zob. wyrok ETPC z dnia 12 lutego 1985 r. w sprawie *Colozza* przeciwko Włochom (CE:ECHR:1985:0212JUD000902480, § 28)].

⁴⁵ Zobacz wyroki ETPC: z dnia 1 marca 2006 r. w sprawie *Sejdovic* przeciwko Włochom (CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, §§ 98, 99); z dnia 23 maja 2006 r. w sprawie *Kounov* przeciwko Bułgarii (CE:ECHR:2006:0523JUD002437902, § 47); z dnia 26 stycznia 2017 r. w sprawie *Lena Atanasova* przeciwko Bułgarii (CE:ECHR:2017:0126JUD005200907, § 52); z dnia 2 lutego 2017 r. w sprawie *Ait Abbou* przeciwko Francji (CE:ECHR:2017:0202JUD004492113, §§ 62–65).

⁴⁶ Zobacz wyrok ETPC z dnia 12 lutego 1985 r. w sprawie *Colozza* przeciwko Włochom (CE:ECHR:1985:0212JUD000902480, § 28).

orzeczeń w sprawach karnych⁴⁷. W tych okolicznościach uznanie, że państwo członkowskie może osądzić daną osobę za jej zgodą, pod jej nieobecność, z powodów innych niż wskazane w art. 8 ust. 2 tej dyrektywy, grozi naruszeniem tego celu.

108. W świetle tych okoliczności jestem zdania, że art. 8 ust. 2 dyrektywy 2016/343 należy interpretować w ten sposób, iż stoi on na przeszkodzie temu, aby państwo członkowskie mogło uznać, że dana osoba dobrowolnie zrzekła się prawa do obecności na rozprawie w jej sprawie w sytuacji, gdy była ona wprawdzie poinformowana o konsekwencjach niestawiennictwa, lecz wyraziła swą wolę w toku postępowania przygotowawczego, na etapie, na którym termin rozprawy nie był jeszcze wyznaczony.

109. Prawdą jest, że w niniejszym przypadku zrzeczeniu się przez zainteresowanego przysługującego mu prawa do stawiennictwa na rozprawie w jego sprawie towarzyszyły minimalne gwarancje. Zgodnie z informacjami, którymi dysponuje Trybunał, oskarżonemu istotnie towarzyszył jego obrońca z urzędu. Doręczono mu postanowienie o przedstawieniu zarzutów oraz pouczono go w obecności tłumacza o jego prawach, w tym o prawach określonych w art. 269 NPK, dotyczących przebiegu i konsekwencji postępowania „w trybie zaocznym”. Choć oświadczył on, że jest świadom przysługujących mu praw i nie zamierza uczestniczyć w postępowaniu, to jednak nie otrzymał kopii aktu oskarżenia, ani zarządzenia, w którym termin rozprawy wstępnej został wyznaczony na dzień 23 lipca 2020 r., ponieważ w dniu 16 czerwca 2020 r. wydano go z terytorium państwa, a jego adres był w tym czasie nieznanym. Wynika z tego zatem, że nie został on powiadomiony we właściwym czasie o terminie i miejscu rozprawy w rozumieniu art. 8 ust. 2 lit. a) dyrektywy 2016/343, w związku z czym nie można uznać, że dobrowolnie i w jednoznaczny sposób zrzekł się uczestniczenia w niej.

D. Obecność na rozprawie w swojej sprawie jako obowiązek procesowy (pytanie trzecie)

110. W pytaniu trzecim sąd odsyłający zwraca się w istocie do Trybunału o wyjaśnienie, czy art. 8 ust. 1 dyrektywy 2016/343, na mocy którego państwa członkowskie zapewniają oskarżonym prawo do obecności na rozprawie w ich sprawie, sprzeciwia się przepisowi krajowemu, który stanowi, że osoba taka ma obowiązek stawiennictwa na rozprawie.

111. Genezą tego pytania jest okoliczność, że zgodnie z art. 269 ust. 1 i 2 NPK obecność oskarżonego na rozprawie jest obowiązkowa, gdy zarzuca mu się popełnienie ciężkiego przestępstwa, takiego jak przestępstwo popełnione w sprawie rozpoznawanej w postępowaniu głównym, lub gdy wymaga tego ustalenie prawdy materialnej⁴⁸.

112. Jest oczywiste, że ani przedmiotem, ani celem dyrektywy 2016/343 nie jest nałożenie na podejrzanym i oskarżonym obowiązku stawiennictwa na rozprawie.

113. Dyrektywa ta ma na celu „wzmocnienie” prawa oskarżonych do rzetelnego procesu sądowego w postępowaniu karnym, wymagając od państw członkowskich, aby zapewniły tym osobom prawo do obecności na rozprawie w ich sprawie. Jak wcześniej wskazałem, art. 8 omawianej dyrektywy nakłada na te państwa pozytywny obowiązek, gdyż ich zadaniem jest przyjęcie środków w celu ochrony praw wywiedzionych z art. 47 i 48 karty.

⁴⁷ Zobacz motywy 2, 3, 4 i 10 dyrektywy 2016/343.

⁴⁸ Zwracam jednakże uwagę, że od tej zasady przewidziano szereg wyjątków. W szczególności art. 269 ust. 4 NPK stanowi, że obecność zainteresowanego nie jest obowiązkowa, gdy nie stoi to na przeszkodzie ustaleniu prawdy materialnej, a oskarżony nie przebywa na terytorium Republiki Bułgarii i jego miejsce pobytu jest nieznanne.

114. Jedynym przedmiotem i celem art. 8 dyrektywy 2016/343 jest zatem ustanowienie prawa oskarżonego do obecności na rozprawie w jego sprawie (ust. 1) oraz określenie granic tego prawa (ust. 2) poprzez wskazanie przesłanek zrzeczenia się go przez tę osobę⁴⁹. Prawodawca Unii wskazuje bowiem w motywie 35 tej dyrektywy, że prawo to nie ma charakteru bezwzględnego, ponieważ wspomniana osoba, jeżeli zostaną spełnione pewne przesłanki, może się go zrzec w sposób wyraźny lub dorozumiany, lecz jednoznaczny. Wbrew temu, co twierdzi Komisja w swoich uwagach, jestem zdania, że prawodawca Unii ustanawia zatem w istocie *prawo do nieuczestniczenia w rozprawie*, podobnie jak w art. 7 dyrektywy 2016/343 ustanawia *prawo do nieskładania wyjaśnień i prawo do nieobciążania samego siebie*.

115. W swoim zdaniu odrębnym do wyroku Van Geysseghem przeciwko Belgii⁵⁰, sędzia G. Bonello zauważył zresztą, że „prawo [oskarżonego] do nieuczestniczenia w rozprawie w jego sprawie jest dość ściśle związane z jego prawem do nieskładania wyjaśnień. Jeżeli w imię uznawanych korzyści, jakie płyną z tego dla sprawowania wymiaru sprawiedliwości, należałoby potraktować obecność oskarżonego jako wstępny warunek obrony, takie same argumenty, czyli także powoływanie się na interes prawidłowego sprawowania wymiaru sprawiedliwości, można byłoby podnosić, aby nakazać oskarżonemu, by zrzekł się prawa do nieskładania wyjaśnień. [...] W praktyce nie potrafię wyobrazić sobie sprawy, w której poszukując równowagi między interesami społeczeństwa a tym prawem podstawowym przysługującym oskarżonemu (nawet przyjmując, że taka operacja jest uprawniona), prawo to miałyby ustąpić przed tymi interesami”.

116. Prawdą jest, jak zauważył Trybunał, że przedmiotem dyrektywy 2016/343 jest ustanowienie wspólnych norm minimalnych, a zatem nie jest ona kompletnym i wyczerpującym instrumentem, który miałby na celu określenie wszystkich przesłanek wydawania orzeczeń sądowych⁵¹. I tak, prawodawca Unii wskazuje w motywie 48 tej dyrektywy, że państwa członkowskie powinny mieć możliwość rozszerzenia zakresu „praw określonych w [tej dyrektywie] w celu zapewnienia wyższego poziomu ochrony”. Wydaje mi się jednak, że nakładając na oskarżonego obowiązek stawiennictwa na rozprawie, państwo członkowskie nie rozszerza przysługującego mu prawa do obecności na rozprawie, lecz wprost przeciwnie, ogranicza je przekształcając w obowiązek, odbierając mu możliwość, przyznaną przecież wprost w tej dyrektywie, dobrowolnego zrzeczenia się stawiennictwa. Nie można zatem uznać, że środek taki przyczynia się do wzmocnienia praw procesowych tej osoby, zważywszy że w sytuacji, gdy wymaga tego ważny interes, państwa członkowskie mogą przyjmować środki mające na celu zapewnienie stawiennictwa zainteresowanego na rozprawie, takie jak zarządzenie natychmiastowego doprowadzenia, czy dozór sądowy lub tymczasowe aresztowanie danej osoby.

117. Wykładnia ta wpisuje się w linię orzeczniczą wypracowaną przez Europejski Trybunał Praw Człowieka. O ile uznaje on znaczenie stawiennictwa oskarżonego, zarówno ze względu na przysługujące mu prawo do bycia wysłuchanym, jak i na konieczność kontroli wiarygodności jego wyjaśnień oraz skonfrontowania ich z zeznaniami pokrzywdzonych i świadków, o tyle pozostawia on państwom członkowskim szeroki zakres swobody, jeśli chodzi o stanowienie norm procesowych mających na celu zapewnienie kontrydiktoryjności rozprawy i „sprzyjanie” obecności oskarżonego. ETPC ogranicza się zatem do udzielenia prawodawcy krajowemu

⁴⁹ Zobacz również motyw 35 dyrektywy 2016/343.

⁵⁰ Zobacz zdanie odrębne sędziego Giovanniego Bonellego do wyroku ETPC z dnia 21 stycznia 1999 r. w sprawie Van Geysseghem przeciwko Belgii (CE:ECHR:1999:0121JUD002610395).

⁵¹ Zobacz podobnie wyroki: z dnia 19 września 2018 r., Milev (C-310/18 PPU, EU:C:2018:732, pkt 45–47); z dnia 13 lutego 2020 r. Spetsializirana prokuratura (Rozprawa pod nieobecność oskarżonego) (C-688/18, EU:C:2020:94, pkt 30 i przytoczone tam orzecznictwo).

rekomendacji, aby ten „ograniczał” nieusprawiedliwione nieobecności⁵² wykorzystując środki, którymi dysponuje w krajowym porządku prawnym. Zastosowana terminologia świadczy o tym, że ETPC w żadnym razie nie nakłada na oskarżonego obowiązku stawiennictwa na rozprawie.

118. Z powyższych względów proponuję, aby Trybunał orzekł, że art. 8 ust. 1 dyrektywy 2016/343, na mocy którego państwa członkowskie zapewniają oskarżonym prawo do obecności na rozprawie w ich sprawie, należy interpretować w ten sposób, że sprzeciwia się on przepisowi krajowemu, zgodnie z którym oskarżony ma obowiązek stawiennictwa na rozprawie.

V. Wnioski

119. Mając na względzie powyższe rozważania proponuję, aby Trybunał udzielił następujących odpowiedzi na pytania prejudycjalne przedłożone przez Sofijski Rayonen sad (sąd rejonowy w Sofii, Bułgaria):

1) Artykuł 8 ust. 1 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/343 z dnia 9 marca 2016 r. w sprawie wzmocnienia niektórych aspektów domniemania niewinności i prawa do obecności na rozprawie w postępowaniu karnym należy interpretować w ten sposób, że sprzeciwia się on praktyce krajowej, zgodnie z którą wobec obywatela państwa trzeciego postawionego w stan oskarżenia w postępowaniu karnym pod zarzutem popełnienia ciężkiego przestępstwa, wykonuje się decyzję nakazującą powrót opatrzoną zakazem wjazdu i pobytu, bez podjęcia przez właściwe organy krajowe szczególnych działań wymaganych w celu umożliwienia tej osobie obecności na rozprawie.

W tych okolicznościach wydanie decyzji nakazującej powrót opatrzonej zakazem wjazdu i pobytu wymaga zweryfikowania, czy natychmiastowe wykonanie tej decyzji nie narusza przysługującego oskarżonemu prawa do obrony, a w razie potrzeby, czy nie należy wstrzymać wydalenia albo cofnąć lub zawiesić zakazu wjazdu i pobytu zgodnie z art. 9 oraz art. 11 ust. 2 dyrektywy 2008/115.

2) Artykuł 8 ust. 2 dyrektywy 2016/343 należy interpretować w ten sposób, że nie sprzeciwia się on temu, by państwo członkowskie osądziło obywatela państwa trzeciego, adresata decyzji nakazującej powrót opatrzonej zakazem wjazdu i pobytu na terytorium tego państwa, pod jego nieobecność, o ile osoba ta została powiadomiona we właściwym czasie nie tylko o rozprawie i konsekwencjach niestawiennictwa, lecz również o udostępnionych jej szczególnych środkach w celu umożliwienia jej stawiennictwa na tej rozprawie, oraz zrzekła się tego prawa dobrowolnie i w sposób jednoznaczny, lub o ile osoba ta, powiadomiona o rozprawie, jest należycie reprezentowana przez umocowanego obrońcę z wyboru lub z urzędu.

3) Artykuł 8 ust. 2 dyrektywy 2016/343 należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie temu, aby państwo członkowskie mogło uznać, iż dana osoba dobrowolnie zrzekła się prawa do obecności na rozprawie w jej sprawie w sytuacji, gdy była ona wprawdzie poinformowana o konsekwencjach niestawiennictwa, lecz wyraziła swą wolę w toku postępowania przygotowawczego, na etapie, na którym termin rozprawy nie był jeszcze wyznaczony.

⁵² Zobacz m.in. wyroki ETPC: z dnia 23 listopada 1993 r. w sprawie Poitrimol przeciwko Francji (CE:ECHR:1993:1123JUD001403288, § 35); z dnia 9 lipca 2015 r. w sprawie Tolmachev przeciwko Estonii (CE:ECHR:2015:0709JUD007374813, § 47).

- 4) Artykuł 8 ust. 1 dyrektywy 2016/343, na mocy którego państwa członkowskie zapewniają oskarżonym prawo do obecności na rozprawie w ich sprawie, należy interpretować w ten sposób, że sprzeciwia się on przepisowi krajowemu, zgodnie z którym oskarżony ma obowiązek stawiennictwa na rozprawie.